

VIVESIANA

Vol. III

2018

ASSOCIACIÓ D'AMICS DE LLUÍS VIVES
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

VIVESIANA

ISSN 2445-236X | Vol. III. 2018

Edita: Associació d'Amics de Lluís Vives – Universitat de València

C./ La Nau, 2

46003 València

URL permanent: <https://ojs.uv.es/index.php/VIVESIANA>

Consell científic

Antonio Ariño (Universitat de València, Espanya)

Francisco Calero (Universidad Nacional de Educación a Distancia, Espanya)

Karl Kohut (Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt, Alemanya)

Marina Mestre Zaragoza (École Normale Supérieure, Lyon, França)

Gilbert Tournoy (Katholieke Universiteit Leuven, Bèlgica)

Consell editorial

Marco Antonio Coronel (Universitat de València)

Francesc J. Hernández (Universitat de València)

Helena Rausell (Universitat de València)

VIVESIANA és una revista científica anual, que té com a objectiu la publicació d'estudis sobre Joan Lluís Vives i el Renaixement. Es publica en Open Journal System. La secció ARTICLES està sotmesa a avaluació.

VIVESIANA es una revista científica anual, que tiene como objetivo la publicación de estudios sobre Juan Luis Vives y el Renacimiento. Se publica en Open Journal System. La sección ARTICLES está sometida a evaluación.

VIVESIANA

ISSN 2445-236X | Vol. III. 2018

INDEX

Introducció	5
Obres de Vives	7-16
Luis Vives: <i>Fábula sobre el hombre</i>	
LUIS F. HERNANDEZ LC	9-25
Lluís Vives: <i>Diàlegs</i> , IV. Escolars	
J. PIN I SOLER	27-30
Articles	31-88
La filosofia de Joan Lluís Vives	
JAUME SERRA HUNTER	33-50
Presentació	33
La filosofia de Joan Lluís Vives	35-50
Introducció	35
Filosofia instrumental i Lògica	36
Física o Filosofia de la naturalesa	38
Ètica o Filosofia moral	39
Gnoseologia i Metafísica	41
Història i Història de la Filosofia	45
Imatges	49

VIVESIANA

ISSN 2445-236X | Vol. III. 2018

La Edad de Oro en el *Quijote* y en Vives

The Golden Age in Don Quixote and Vives

FRANCISCO CALERO CALERO

51-59

Educación política y política educativa en las cartas de Juan Luis Vives a los príncipes.

Political education and educational policy in the letters of Juan Luis Vives to the princes

URBANO ANTONIO MARTÍNEZ ELENA

61-74

La aportación de Juan Luis Vives al estudio de la pobreza. *Del socorro de los pobres a la aporofobia*

The contribution of Juan Luis Vives to the study of poverty. About the relief of the poor to aporophobia

RAÚL FRANCISCO SEBASTIÁN SOLANES

75-87

Miscel·lània

89-99

Notes sobre la *Dialèctica* de Vives

FRANCESC J. HERNÁNDEZ

91-94

Vives, per la Concòrdia

Textos llegits a l'acte de commemoració de la mort de Joan Lluís Vives, el 6 de maig de 1540, celebrat a La Nau de la Universitat de València, el 8 de maig del 2017, a les 12:00 hores

95-99

MISCEL·LÀNIA

VIVESIANA

NOTES SOBRE LA *DIALÈCTICA* DE VIVES

Francesc J. Hernández¹

El 1994, Manuel Mañas Núñez publicà un article amb un extens i acurat comentari de la *Dialèctica* de Vives, una obra desconeguda i, tal vegada, espúria (Mañas 1994). Només es coneix un exemplar del llibre on fou publicada aquesta obra, conservat a la Biblioteca Nacional de París (RES-R-763): *Ioannis Ludoici Viuis Valentini, uiri celeberrimi, Dialectices libro quatuor. Nunc primum excusi et in lucem aediti, studiosae iuuentutis (quae ad philosophicam synceram aspirat) incredibili fructu*, Parisiis, Ex officina Prigentii Caluarini, ad Geminas Cyppas, in clauso Brunello.

L'obra fou publicada el 1550 a París, en la tipografia de Prigent Calvarin, que estigué activa, almenys, entre 1520 i 1555. En la epístola inicial, adreçada a Carolus Coürexius Sussion i datada el 1549, Hubertus Susanneus o Sussanaeus (val a dir, procedent de Soissons, a la Picardia) afirmà que, quatre anys abans, el seu germà li havia proporcionat una *Dialèctica* escrita a mà i amb l'autoria de Vives. Intentà publicar-la a la tipografia de Simon Colineo, però no pogué per la mort d'aquest impressor. La guardà dos anys i, quan regressà a París, la publicà ell mateix (fol. 1v, Mañas 1994: 208).

Segons Mañas (1994: 223): «No resulta muy verosímil que, después de transcurridos cinco años desde la muerte del valenciano, Mario Serapio entregara la obra de Vives a Guillermo de Susa [de Soissons?] y éste a su vez, a su hermano Huberto, para que la publicara en una imprenta *pulcherrimis characteribus*». Tanmateix, els altres extrems que assenyala Hubert Sussanaeus, sí que es poden confirmar: a) No pogué publicar l'obra en la tipografia de Simon de Colines, perquè l'editor havia mort el 1546. Hubert Susanneus hi havia publicat

¹ Universitat de València. francesc.j.hernandez@uv.es

moltes obres entre 1536 i 1544, quan edità la *Dialèctica* de Jordi de Trebisonda (cf. Renouard 1894²), i b) Hagué de fer imprimir l'obra en la tipografia de Prigent Calvarin.

Aquestes explicacions de Hubert Susanneus havien de ser certes perquè el destinatari de la seua epístola, Carles Courexius coneixia bé a l'impressor Simon de Colines (o de Gentilly). Així, és esmentat a propòsit de l'edició d'Hubert de l'obra de Alexandre de Villedieu *Quantitates Alexandri Galli, vulgo de Villadei, correctione adhibita ab Huberto Sussanaeo locupletatae, adjectis... adnotationibus... Accesserunt accentuum regulae... ex variis... autoribus collectae per eundem Sussanaeum. Additus est Elegiarum ejusdem liber*, una obra publicada per Simon de Colines el 1542 (tal vegada amb una edició anterior del 1539). Carles Courexius també havia participat en una edició de la gramàtica de Jean Desmarests, *Periarchon gramatices Opusculum studiosis adolescentibus conducibile, authore Ioanne Demaretho*, impresa per Simon de Colines el 1543, a la qual s'havien afegit tres dístics en llatí compostats per ell (Renouard 1894: 372).

Hubert Sussanaeus fou membre d'un grup d'humanistes francesos, editor de Virgili, autor del primer lèxic ciceronià, professor errant i «de costums bastant lliures» (Bloch 1932: 448). Publicà un *Epitaphium Erasmi* en l'edició de *De contemptu mundi* d'Erasme, feta per Jean Bignon. En l'edició preparada per Hubert Sussanaeus de la *Mètrica* d'Alexandre de Villedieu, ja esmentada, incorporà una epístola biogràfica, on parlava de dos encontres amb Rabelais, el 1533 a Lió i el 1537 a Montpeller (cf. Quicherat 1858: 415). Una síntesi biogràfica el presenta com doctor en dret i medicina i professor també a Poitiers, Nantes, Torí i Grenoble, però sense citar-ne les fonts.

Mañas (1994: 225) conjecturà ubicar la redacció del text sobre la *Dialèctica* en el període 1512-1519, val a dir, entre els estudis a La Sorbona de Vives i la seua publicació d'*In pseudo-dialecticos* (1519), per tres raons:

- a) Vives «aún conservaría frescos los conocimientos de la lógica escolástica», i addueix les referències a Gilbert de Poitiers i Lorenzo Valla;
- b) Amb aquest interval de temps, «quedaría también excusado» de l'obra, perquè estaria feta en un anys en els quals «la formación intelectual de Vives estaba aún en pleno desarrollo»;
- i c) En cap lloc de la *Dialèctica* hi ha citada altra obra seua.

Amb tot i això, la tercera raó és força qüestionable, perquè, com mostra l'anàlisi de *De disciplinis*, Vives no hi aporta elements bibliogràfics propis que pogueren permetre una datació dels seus escrits mitjançant referències internes (Hernández 2016a: 523-524). Tampoc no hi ha per què suposar que un text de caire pràcticament didàctic ha de ser posterior a *In pseudo-dialecticos*.

Si relacionem la *Dialèctica* amb el comentari de l'opuscle «L. Viuis in Tacito emendatio», ja comentat en aquesta revista (Vives 2016), podem avançar una conjectura potser més ajustada.

En els dos casos tindriem un manuscrit de joventut que, després de la mort de Vives, és recuperat al si d'un cercle d'erasmistes, a París en un cas i a Anvers en l'altre (on no només

² Hem trobat la referència a un llibre de Renouard amb el títol *Hubertus Sussanaeus – Hubert de Suzanne*, datat el 1917, que no hem pogut consultar.

arriba el fragment sobre Tàcit, sinó també les epístoles publicades per Willem Simon el 1556 en *Ioannis Lodovici Vivis Valentini Epistolarum, quæ hactenus desiderabantur, Farrago*, el que portaria a suposar una considerable dispersió de manuscrits de Vives pocs anys després de la seua mort. No oblidem que entre Bruges i Soissons hi ha uns 225 quilometres i que es fa esment de la intermediació de «Mario Serapio».

Sobre la datació de l'opuscle «L. Viuis in Tacito emendatio» conjecturarem que havia estat redactat cap al 1520-1522 (Hernández 2015):

La redacció dels comentaris suposà que Vives s'hagué d'enfrontar decididament i rigorosa amb la història de Roma, l'estudi de la qual ja havia començat amb les anteriors *Cinc declamacions sil·lanes* (Lovaina, 1520). D'això donen compte dues obres. La primera, són els esmentats *Afegits a la Vida de Juli César de Suetoni*. Es tracta de tres acotacions a Suetoni: «Sobre la vida de G. Juli César. Sobre la gens Júlia», «La família de César» i «Naixement i educació de César» (fragments datats a Lovaina, 1521), amb una carta dedicatòria a Jeroni Ruffault (datada també a Lovaina, però el 1522). Aquesta obra fou publicada per H. de Croock de Bruges el 1526 i s'arreglè a la fi del primer volum de les *Opera* (p. 686-687) i en el tom VI de les *Opera omnia* preparades per Maïans (p. 438-440), després del significatiu títol «*Historica*». La segona obra que dona compte de com Vives s'enfrontà amb la història romana és el text *Quins homes foren els gots i de quina manera prengueren Roma*, que Vives va incloure com una mena d'annex als seus *Comentaris als llibres De la Ciutat de Déu d'Agustí d'Hipona*. Encara que els *Comentaris* no foren arreplegats en les *Opera*, el text sobre els gots sí que apareix a les *Opera omnia*, precisament després dels *Afegits a la Vida de Juli César de Suetoni* (VI, pp. 440-449).

Si pensem en obres juvenils de Vives, que ell mateix no donaria a la impremta, que es conservarien a Bruges i serien dispersades després de la seua mort, podríem especular que la *Dialèctica* seria aproximadament de la mateixa època que el text sobre Tàcit. Una notícia epistolar podria afavorir aquesta hipòtesi.

Hi ha un parell de cartes de Vives a Erasme, la primera del 14 de juliol del 1522 i la segona d'un mes després, el 15 d'agost, que els editors de les obres de l'humanista de Rotterdam anoten apuntant una activitat docent de Vives a Bruges en aquella època (Erasmus 1989: 142n). Tournoy (2015) s'inclina a pensar que es tracta de docència a Lovaina. Amb tot i això, queda acreditada una activitat docent que bé podria explicar l'estil del llibre sobre la *Dialèctica*. Mañas (1994: 224) conjectura que podria tractar-se de «una mera guia docente que el professor utilitzaria para regir sus clases, máxime cuando todos los preceptos están bien explicados con ejemplos de autores clásicos». La relació amb el fragment sobre Tàcit (el possible període de redacció i la manera com apareix pòstumament en un cercle d'erasmistes) semblaria un argument a favor d'aquesta hipòtesi. Però és, a hores d'ara, una hipòtesi, com la mateixa atribució d'autoria.

BIBLIOGRAFIA

BLOCH, Oscar (1932): «Todd Memorial Volumes. New York, Columbia University Press, 1930; I et II, 226 et 264 pages», *Revue critique d'histoire et de littérature*, núm. 10 (octubre), pp. 445-451 [La cita es refereix al comentari de D. Ruutz-Rees, *A glance at some renaissance latin litterature*, II, 151-163].

ERASMUS (1989): *Collected Works of Erasmus*, vol. 9, Toronto - Buffalo - Londres: University of Toronto Press.

HERNÁNDEZ, Francesc J. (2015): *Recuperació d'un fragment d'una obra perduda de Joan Lluís Vives*. Conferència pronunciada a La Nau de la Universitat de València el 13 de febrer de 2015.

HERNÁNDEZ, Francesc J. (2016): «La formación discursiva de De Disciplinis. Articulación interna y objetivo de la obra crucial de Vives», *eHumanista*, vol. 33, pp. 519-529.

MAÑAS NÚÑEZ, Manuel (1994): «Los *Dialectices libri quatuor* de Juan Luis Vives: una obra desconocida», *Cuadernos de Filología Clásica. Estudios latinos* (Editorial Complutense, Madrid), núm. 6, pp. 207-226.

QUICHERAT, J. (1858-1859): «Quelques traits à ajouter a la vie de Rabelais», *La correspondance littéraire*, troisième année, vol. 18, pp. 414-416.

RENOUARD, Philippe (1894): *Bibliographie des éditions de Simon de Colines, 1520-1546*, París: Paul, L. Huard et Guillemin.

TOURNOY, G. (2015): «Vives teaching at Bruges in 1522?», *Humanistica Lovaniensia*, vol. 64, pp. 387-388.

VIVES (2016): «L. Viuis in Tacito emendatio», *Vivesiana*, vol. 1, pp. 11-30.

